

Rozdział 3

Bezpieczeństwo publiczne i patologie społeczne na obszarach przygranicznych z Federacją Rosyjską. Potrzeba zdiagnozowania zjawiska

Public security and social pathologies in border areas with the Russian Federation. A need to diagnose the situation

Nowadays the pace of human life, the number of stimuli per unit of time, the compulsion and variety of life decisions or professional activities, as well as the overall experience that the average person has to struggle with, impose challenges that previous generations never dealt with. A person does not function in isolation from their immediate environment. Society and the local environment in which they operate have the greatest impact on who they are and who they become. Similarly, the formation of pathological environments occurs within the local environment. That is why it is so important to ensure a full sense of security and the best atmosphere in this area for proper social development of a human being. To achieve this, it is necessary to fully diagnose existing sources and types of social pathologies in the context of the specificity of the region of their occurrence. The Olecko and Gołdap poviats are a border area of the European Union. Its specificity may have the etiology of social pathologies different from those diagnosed in the rest of the country. The proximity of the border triggers certain types of offenses related to border traffic. The proximity of the Russian Federation as a country aspiring to military power and hegemony in the region may also affect the quality of life there. The accurate diagnosis of the etiologies of the pathologies occurring here will enable the development of more effective preventive programs, giving the inhabitants a greater sense of public security, and thus improving their overall comfort of life. It will also enable more complete development of similar programs for other regions of the country.

Keywords: *public security, social pathologies, behavior, prevention, local community*

Wstęp

Tempo współczesnego życia człowieka, ilość informacji napływająca w jednostce czasu, przymus wielości podejmowanych ważkich decyzji życiowych czy aktywności zawodowych oraz ogół doświadczeń, z jakim przeciętna jednostka musi się zmierzyć w czasie swego bytu, nakłada na człowieka wyzwania, z którymi wcześniejsze pokolenia nie miały do czynienia. Cyfryzacja, miniaturyzacja, digitalizacja większości sfer życiowych z jednej strony służy człowiekowi, ale z drugiej jest predyktorem alienacji emocjonalnej i zanikania więzi grup społecznych. Innymi słowy człowiek, stworzenie społeczne, wyobcowuje się ze społeczeństwa. Czynniki te powodują wzrost zarówno ilości, jak i jakości występowania patologii społecznych z którymi dziś ludzkość musi się zmierzyć. Ewaluacja emocjonalności ludzkiej nie nadąża za narastającym postępowaniem i natłokiem informacyjnym, w tym z ilością doświadczanej przemocy. Media, rozrywka czy realne doświadczenie (choć pod względem percepcyjnym bardzo trudno jest rozróżnić doświadczenie uzyskane podczas na przykład grania w gry komputerowe czy oglądania filmu w technologii 3D, 4D, 5D czy nawet 7D od prawdziwej rzeczywistości), dostarczają przemocy w takiej ilości, że umysł ludzki nie jest w stanie sobie tego przyswoić. W minionych czasach człowiek również stykał się agresją i przemocą w zachowaniu, ale z wielokrotnie mniejszą intensywnością. Wyjątkiem był czas obydwu wojen światowych, rozgrywających się w ubiegłym wieku, po których zmieniło się postrzeganie skłonności gatunku *homo sapiens* w zakresie postaw destrukcyjnych. W czasach nam współczesnych telewizja, gazety czy wreszcie gry komputerowe, przepełnione agresją, brutalnością, kreują wzorce zachowań¹ młodych ludzi. Nakładają się na to obiektywne niebezpieczeństwa dla życia i zdrowia również jako skutek działalności człowieka, jak chociażby ogólne skażenie środowiska, duży ruch komunikacyjny zwiększający możliwość wypadku, możliwość katastrofy w elektrowni atomowej czy też anomalia pogodowe. Szczególne znaczenie ma tu środowisko lokalne, w którym człowiek dorasta, wychowuje się, zakłada rodzinę, pracuje i żyje. Wszystkie te czynniki pozwalają

¹ A. Bandura, R.H. Walters, *Agresja w okresie dorastania*, PWN, Warszawa 1968, s. 18.

za Ulrichem Beckiem² zdefiniować dzisiejsze społeczeństwo jako społeczeństwo ryzyka.

Bezpieczeństwo lokalne, patologie społeczne – definiendum, definiens

Współczesna cywilizacja pełna jest zagrożeń. Wbrew pierwotnym założeniom i usilnym dążeniom człowieka do zapewnienia sobie bezpieczeństwa jako jednej z kategorii potrzeb i wartości, wydaje się ono być coraz mniejsze. Niemniej jednak, bezpieczeństwo jest warunkiem niezbędnym do wzbudzania kreatywnej aktywności podmiotu, zawierającym się w subiektywnym stanie braku odczuwania zagrożenia. Poczucie bezpieczeństwa można postrzegać jako stan pozytywny, polegający na kształtowaniu pewności przetrwania, posiadania swobód rozwojowych podmiotu, jak też w kontekście negatywnym, jako po prostu braku zagrożeń. Próbując zgłębić, co jest przedmiotem badań bezpieczeństwa, należy zwrócić uwagę na to, co podkreślał Petr Sak – multilateralny charakter bezpieczeństwa, oraz na o wiele bardziej skomplikowaną konstrukcję niż prosta suma braku zagrożeń. Bezpieczeństwo stanowi wypadkową wielu różnorodnych czynników, chociaż potocznie sprowadza się tylko do stanu, w którym człowiek odczuwa poczucie pewności, oparcie, zarówno w innych osobach, jak i systemach. Jednak dla właściwego określenia interesującego nas obszaru badawczego należy zawęzić pojmowanie bezpieczeństwa do takiego, jakie zostało przyjęte w nauce criminal justice³, określające stan bezpieczeństwa, jako ten, w którym nie są popełniane przestępstwa, zwłaszcza przeciwko życiu, zdrowiu i mieniu⁴.

Bezpieczeństwo lokalne z kolei, będące meritum tych rozważań, zawiera się w definiendum bezpieczeństwa publicznego, od którego na-

² Szerzej na ten temat zob.: U. Beck, *Spółeczeństwo ryzyka*, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2002,

³ P. Sak, *Bezpečnostní věda – důsledek do vývoje civilizace*, European Police Science and Research Conference, Praha 2004.

⁴ Wymiar Sprawiedliwości w sprawach karnych" (Criminal Justice) jest częścią unijnego programu ogólnego „Prawa Podstawowe i Sprawiedliwość”, który ma na celu promowanie rozwoju społeczeństwa europejskiego w oparciu o obywatelstwo europejskie, które szanuje prawa podstawowe, przeciwdziałanie antysemityzmowi, rasizmowi, ksenofobii oraz służy wzmocnieniu społeczeństwa obywatelskiego. Jako program szczegółowy Criminal Justice został ustanowiony na mocy decyzji Rady Unii Europejskiej z dnia 12 lutego 2007 r.

leżałoby wyjść, chcąc rozpatrywać poruszony definiens. Według *Encyklopedii powszechnej PWN*, bezpieczeństwo publiczne stanowi: „[...] ogół warunków i instytucji chroniących życie, zdrowie i mienie obywateli oraz majątek ogólnonarodowy, ustrój i suwerenność państwa [...]”⁵. Trochę inaczej ujmują to autorzy w *Encyklopedii popularnej PWN*, która to określa bezpieczeństwo publiczne jako: „[...] całość porządku i urządzeń społecznych chroniących państwo i obywateli przed zjawiskami groźnymi dla ładu prawnego [...]”⁶. Z kolei w doktrynie prawa Andrzeja Marka znaleźć możemy pojęcie „porządku publicznego”, który autor rozumie jako: „[...] uporządkowany odpowiednimi przepisami, wolny od zakłóceń bieg życia zbiorowego. Jeżeli zaś chodzi o spokój publiczny, to oznacza on niezakłócony stan równowagi psychicznej określonej liczby osób, przy czym wykroczenia przeciwko spokojowi wywołują zakłócenia tego stanu (zaniepokojenie, oburzenie itp. reakcje ludzi)”⁷.

Jak widać, na poziomie semantycznym wszystkie te definicje są do siebie bardzo podobne. Właśnie tu dostrzec można trudność opartą na mnogości znaczeń, w zbudowaniu jednej jedynej słusznej koncepcji bezpieczeństwa lokalnego. Problem ten obrazowo interpretuje Jan Widacki, twierdząc, że „[...] przez bezpieczeństwo publiczne rozumie się na ogół stan, w którym nie popełniane są przestępstwa, a przez porządek publiczny stan w którym nie popełniane są wykroczenia [...]”⁸. Po takim rozróżnieniu łatwiej jest wyobrazić sobie różnice i zakres znaczeniowy obu pojęć. Rozpatrując bezpieczeństwo w wymiarze lokalnym na szczególne podkreślenie zasługuje rola subiektywizmu w odczuwaniu bezpieczeństwa przez poszczególne osoby. Percepcja rzeczywistości obarczona jest indywidualnym doświadczeniem socjalizacyjnym. Jednostki przyjmują narzucane im wartości i cele, dzięki czemu poziom poczucia ich bezpieczeństwa wzrasta. W procesie socjalizacji środowisko przekazuje bodźce sprawiające, że jednostka zaczyna traktować bezpieczeństwo jako wartość. Również w procesie socjalizacji jednostka uczy się, co to jest bezpieczeństwo i co je stanowi, a wszystkie te doświadczenia łączą się

⁵ *Bezpieczeństwo publiczne*, [w:] *Encyklopedia powszechna PWN*, Warszawa 2015.

⁶ Tamże.

⁷ A. Marek, *Prawo wykroczeń (materialne i procesowe)*, C. H. Beck Wydawnictwo Polska, Warszawa 2002, s.119.

⁸ J. Widacki, J. Czapski (red.), *Bezpieczny obywatel – bezpieczne państwo*, Wydawnictwo KUL, Lublin 1998, s.167.

w jej indywidualne, subiektywne odczuwanie stanu bezpieczeństwa.

Bezpieczeństwo lokalne związane jest ze środowiskiem lokalnym, a to również pojęcie wieloznaczne. O jego wielowątkowości i zarazem trudności w precyzyjnym zdefiniowaniu decyduje skomplikowana sieć powiązań pomiędzy komponentami tego pojęcia. Mówiąc o bezpieczeństwie w wymiarze terytorialnym, należy rozpocząć od scharakteryzowania obszaru badawczego. Mając na uwadze kryterium przestrzeni, bezpieczeństwo możemy rozpatrywać w kategorii globalnej, regionalnej, subregionalnej i najbardziej tu interesującej – lokalnej. Taka interpretacja bezpieczeństwa lokalnego zawiera się w „stanie spokoju i zdolności do neutralizowania zagrożeń w geograficznie ograniczonej przestrzeni sąsiedzkiej dotyczących przede wszystkim relacji bilateralnych i multilateralnych podmiotów państwowych nie wywierających bezpośrednio znaczącego wpływu na szerszy terytorialnie (subregionalny, regionalny czy globalny) wymiar bezpieczeństwa”⁹.

Jednak takie rozumienie stanowi bardzo ogólny poziom definiowania lokalności. Dlatego należy ująć lokalność w węższym kontekście, posiadającym odniesienie do bezpieczeństwa wewnętrznego. Tak więc przez lokalność będziemy rozumieć ład społeczny, opierający się na naturalnych związkach interpersonalnych. W takim rozumieniu bezpieczeństwo lokalne w przestrzeni społecznej wyróżniać się będzie wspólnym terytorium jako podstawą życia społecznego. O lokalności bezpieczeństwa świadczy więc umiejscowienie w obrębie pewnej lokalizacji terytorialnej lub społecznej.

Subiektywność obszarowa budowania poczucia bezpieczeństwa na danym terenie obejmuje występowanie różnego rodzaju specyficznych obszarowo patologii społecznych. Wokół definicji patologii społecznej również powstaje wiele wątpliwości, choć na pierwszy rzut oka wydawałoby się, że sprawa jest prosta i patologia jest nauką społeczną o takich formach ludzkiej aktywności, które postrzegane są jako społeczne zło, zaburzenie ładu społecznego i są społecznie nieakceptowane¹⁰. Etymologicznie rzecz ujmując, patologię możemy zdefiniować jako naukę o cierpieniu (gr. *pathos* – choroba, cierpienie, *logos* – nauka). Takie ro-

⁹ W. Fehler, *Bezpieczeństwo w środowisku lokalnym*, Arte, Warszawa 2009, s. 23

¹⁰ Tamże.

zumienie pojęcia patologia nasuwa skojarzenia z medycyną, ale i w naukach humanistycznych wydaje się ciągle obowiązywać jako pewien kanon myślenia o społecznych dysfunkcjach¹¹.

Przez patologie społeczne na potrzeby tych rozważań przyjmijmy za wyznacznik definicję zawartą w *Encyklopedii popularnej PWN* jako „zjawiska społecznego zachowania się jednostek i grup oraz funkcjonowania instytucji, które pozostają w sprzeczności z wartościami i zasadami aktualnie akceptowanymi przez dane społeczeństwo; np. przestępczość, pijaństwo i alkoholizm, narkomania, prostytutka, patologia struktur organizacyjnych”¹². Takie rozumienie definiendum patologii koresponduje zarówno z koncepcją przyjętą przez Brunona Hołysta¹³, Adama Podgóreckiego¹⁴ czy zawartą w *Przewodniku Encyklopedycznym Wydawnictw Naukowych PWN*¹⁵.

W polskim środowisku osób zajmujących się tematem patologii społecznych nie ma zgodności, co do precyzyjnego określenia tego pojęcia i przewyższania subiektywizmu w jego definiowaniu. Na ogół uznaje się jednak, że w określeniu, czy dane zjawisko jest patologiczne, czy też nie, decydujące znaczenie ma ocena społeczna. Patologię społeczną najlepiej dostrzec można w zachowaniu się człowieka. To jak myśli, jakie ma motyw, wartości, możemy doświadczyć właśnie w jego zachowaniu. Aktywność ta, jako jedyna uwidacznia zarówno stabilność emocjonalną człowieka, jego dojrzałość czy też występujące zaburzenia w funkcjonowaniu w środowisku, czyli właśnie patologie społeczne. Jak pokazał w teorii sygnałowej Tadeusz Tomaszewski¹⁶ człowiek ze środowiskiem, w jakim funkcjonuje, jest połączony w integralnej zależności. Elementy tego środowiska mają podstawowy wpływ na jego zachowanie, a nawet, jak to określił Philip Zimbardo¹⁷, są one głównym wyznacznikiem zachowania. Jeżeli czynniki środowiskowe funkcjonować będą na poziomie zaburzającym u jednostki, ich przyswajanie informacji czyli metabolizm

¹¹ I. Pospiszyl, *Patologie społeczne*, PWN, Warszawa, 2008, s. 9

¹² *Patologie społeczne*, [w:] *Encyklopedia popularna PWN*, Warszawa 1999.

¹³ J. Błachut, A. Gaberle, K. Krajewski, *Kryminologia*, Arche, Gdańsk 1999, s. 29.

¹⁴ A. Podgórecki, *Patologia życia społecznego*, PWN, Warszawa 1976, s. 24.

¹⁵ *Patologie społeczne*, [w:] *Socjologia przewodnik encyklopedyczny PWN*, Warszawa 2008.

¹⁶ Szerzej na ten temat zob.: T. Tomaszewski (red.), *Psychologia*, PWN, Warszawa 1975.

¹⁷ P.G. Zimbardo, *Psychologia i życie*, PWN, Warszawa 2006, s. 190-191.

informacyjny zostaje również zaburzony, tym samym zostaje zaburzona aktywność podmiotu (metabolizm energetyczny). Zatem, jak byśmy powiedzieli za Antonim Kępińskim, zostaje zaburzone zachowanie¹⁸. Główny wyznacznik interakcji człowieka ze środowiskiem stanowi, jak widać właśnie jego zachowanie, rozumiane jako skoordynowane postępowanie w odniesieniu do określonego otoczenia w określonym czasie. Stan zaburzonego zachowania powoduje życie w subiektywnie postrzeganym permanentnym braku bezpieczeństwa, a co za tym idzie, funkcjonowanie w nierównowadze emocjonalnej (dysonansie). Brak pewności w działaniu to nieustanne próby powrotu do poczucia bezpieczeństwa. Czynione to jest poprzez ustawiczne próbowanie coraz to innych schematów zachowań, które mogą coraz bardziej dezorganizować zachowanie, wkraczając w strefę działań, zaliczaną do patologii społecznych¹⁹.

Specyfika wybranego środowiska lokalnego

Powiat olecki i gołdapski to specyficzny obszar życia jego mieszkańców. Położone w rejonie przygranicznym, na wschodzie województwa warmińsko-mazurskiego, w przeszłości stanowiły jeden powiat olecko-gołdapski. Stąd też oba z racji swoich silnych powiązań stanowią zasadną orbitę naukowego zainteresowania.

Powiat olecki ze względu na swoje położenie geograficzne stanowi naturalny pomost, łączący dwa ważne ośrodki tradycyjnie ożywionego ruchu turystycznego w sezonie letnim: Krainę Wielkich Jezior Mazurskich z Pojezierzem Suwalsko-Augustowskim. Powiat tworzą cztery gminy: miejsko-wiejska gmina Olecko, gmina wiejska Kowale Oleckie, gmina wiejska Świętajno, gmina wiejska Wieliczki. Ogólna powierzchnia powiatu wynosi 87 383 ha²⁰. Olecko położone jest w połowie drogi między Elkiem a Gołdapią, gdzie krzyżują się ważne szlaki komunikacyjne, prowadzące między innymi do przejść granicznych z Federacją Rosyjską i Litwą (tzw. przesmyk suwalski). Najbliższe drogowe przejście graniczne znajduje się w Gołdapi z Obwodem Kaliningradzkim (43 km) oraz w Ogrodnikach i Budzisku na granicy z Litwą (62 km). Wszystkie te właściwości

¹⁸ Szerzej na ten temat zob.: A. Kępiński, *Lęk*, Wydawnictwo Literackie, Lublin 2000.

¹⁹ P.G. Zimbardo, *Psychologia i życie*, PWN, Warszawa 2006, s. 191

²⁰ <http://www.olecko.info/index.php/posoienie-mainmenu-51>, (data dostępu 08.10.2018).

klasyfikują miasto jako atrakcyjny ośrodek turystyczno-wypoczynkowy oraz miejsce lokalizacji inwestycji o charakterze gospodarczym. Powiat zamieszkuje 34 609 osób²¹. Pod względem ludności w województwie warmińsko-mazurskim mniejsze są jedynie powiaty węgorzewski, gołdapski oraz nidzicki.

Powiat gołdapski jest najmłodszym powiatem w województwie warmińsko-mazurskim. Został utworzony w 2002 roku po podziale administracyjnym powiatu olecko-gołdapskiego. Powiat tworzy miejsko-wiejska gmina Gołdap oraz dwie gminy wiejskie, tj. gmina Dubeninki i gmina Banie Mazurskie. Powiat gołdapski liczy 27 062 mieszkańców, z czego 13 740 osób zamieszkuje miasto Gołdap²².

Powiat gołdapski, sąsiadujący z powiatem oleckim, od strony północnej bezpośrednio graniczy z obwodem kaliningradzkim, co sprawia, że obszar ten jest interesujący z punktu występowania specyficznych lokalnych patologii społecznych. Zlokalizowanie Gołdapi tuż przy przejściu granicznym czyni jej położenie strategicznym, gdyż kontakty z obwodem kaliningradzkim nabierają przyspieszenia.

Obwód kaliningradzki to osobliwość – niewielka część Federacji Rosyjskiej upchnięta między Polską i Litwą nad brzegiem Bałtyku, ponad 350 km od głównego terytorium Rosji²³. Teren ten jest jednostką administracyjną Federacji Rosyjskiej, stanowiącą eksklawę w Europie Środkowej i jest najdalej wysuniętym regionem Rosji. Okolice Kaliningradu to najbardziej zmilitaryzowany obszar Federacji Rosyjskiej. Około 1/3 powierzchni obwodu (w tym znaczną część wybrzeża oraz całą rosyjską część Mierzei Wiślanej) stanowią strefy ograniczonego dostępu. Również 5-kilometrowy pas przy granicy objęty jest zakazem wstępu cudzoziemców – mogą oni znajdować się tam wyłącznie na podstawie specjalnych przepustek²⁴. Siły Zbrojne Federacji Rosyjskiej to sprawny oręż politycznego, a podczas ewentualnej wojny, również militarnego nacisku. Militar-na modernizacja Rosji i jej ponowne pojawienie się na wschodnich grani-

²¹https://olsztyn.stat.gov.pl/vademecum/vademecum_warminsko-mazurskie/portrety_powiatow/, (data dostępu: 09.10.2018).

²² http://encyklopedia.warmia.mazury.pl/index.php/Powiat_goldapski, (data dostępu: 09.10.2019).

²³ <https://polskatimes.pl/kaliningrad-kawalek-rosji-nad-morzem-baltyckim/ar/3899591>, (data dostępu: 09.10.2019).

²⁴ https://pl.wikipedia.org/wiki/Obwód_kaliningradzki, (data dostępu: 09.10.2019).

cach Europy jako państwa o charakterze ekspansjonistycznym i rewizjonistycznym rodzi poważne konsekwencje dla naszego regionu²⁵. Położenie tych powiatów w nakreślonej lokalizacji geopolitycznej, a dodatkowo jeszcze w bezpośredniej bliskości tak zwanego „przesmyku suwalskiego”, zwiększa prawdopodobieństwo występowania specyficznych dla tego regionu patologii społecznych.

Etiologia patologii społecznych w specyficznym położeniu geopolitycznym

Intensywne przemiany, zarówno wynikające z transformacji ustrojowej, jak i odejścia od gospodarki centralnie sterowanej w stronę gospodarki wolnorynkowej, kształtujące się w latach dziewięćdziesiątych XX w. oraz minionej dekadzie, spowodowały pojawienie się w Polsce nowych problemów społecznych, które w poszczególnych regionach i gminach Polski mają wysoce zróżnicowane nasilenie. Okres ostatniego dziesięciolecia, niosący ze sobą gwałtowny wzrost różnorodności współczesnego świata, stale rosnące tempo zmian w sferze materialno-technicznej, kulturowej i politycznej oraz wzrost współzależności globalnej obfituje w różnego typu patogenność społeczną. Dekada, która się kończy, zmieniła w Polsce prawie wszystko. Od stopy życiowej i podziału bogactwa, przez stosunki rodzinne po postawy ideowe i poglądy polityczne. Nawet ci sami nie są dziś tacy sami²⁶.

Kondycja ekonomiczna powiatów stanowi bardzo istotny kontekst dla współwystępowania wielu problemów społecznych²⁷. Również miasto Olecko, Gołdap oraz powiat olecki i gołdapski muszą zmierzyć się z tymi kwestiami. Bezrobocie i idące za tym ubóstwo w połączeniu z relatywnie blisko położoną granicą, ubogie życie kulturalne, mniejsze możliwości wypełnienia czasu wolnego i zainteresowań zarówno młodzieży, jak

²⁵ Z. Ścibiorek, M. Bodziany, *Militarne implikacje ekspansywnej polityki Federacji Rosyjskiej*, "Historia i polityka", nr 30(37), 2019, s. 9-23

²⁶ J. Czapiński, J. Żakowski, *Jak radzą sobie Polacy w XXI wieku*, „Polityka” nr 29 z dnia 18 lipca 2009 r., <https://www.polityka.pl/tygodnikpolityka/kraj/296573,1,jak-radza-sobie-polacy-w-xxi-wieku.read>, (data dostępu 09.10.2019).

²⁷ J. Sierosławski, G. Świątkiewicz, *Współczesny kontekst zagrożeń i jego rozpoznanie na poziomie lokalnym*, [w:] *Profilaktyka w środowisku lokalnym*, Krajowe Biuro ds. Przeciwdziałania Narkomanii, Warszawa 2002, s. 11

i ludzi starszych, czy specyficzne rodzaje przestępczości, są jednym z wielu charakterystycznych dla tego regionu kraju predyktorów rozwijania się patologii społecznych, zaburzających bezpieczeństwo publiczne mieszkańców. Co do jakości patologii występujących w regionie opinie mieszkańców ewoluują na przestrzeni ostatnich lat. W 2017 roku mieszkańcy powiatu gołdapskiego zaliczyli do najpoważniejszych problemów społecznych bezdomność oraz biedę i ubóstwo, a w 2013 roku wyniki diagnozy lokalnych zagrożeń społecznych wskazywały na bezrobocie, uzależnienie od alkoholu oraz przemoc domową, a na dalszych miejscach także przemoc i przestępczość²⁸.

Dla wielostronnej prezentacji zmian na przestrzeni ostatnich lat w zakresie patologii oraz problemów społecznych na terenie powiatów oleckiego i gołdapskiego uzasadniona jest identyfikacja zagrożeń społecznych w środowisku lokalnym. Lokalna polityka społeczna w szerokim znaczeniu oznacza działalność zmierzającą do poprawy standardów życia wszystkich mieszkańców wspólnoty samorządowej. Kluczowym znaczeniem w programowaniu lokalnej polityki społecznej mają regulacje prawne oraz dokumenty strategiczne i programowe, przyjmowane na szczeblu międzynarodowym (przede wszystkim UE), krajowym i regionalnym. Definiują one ramy formalno-prawne dla działania władz samorządowych, wskazując jednocześnie priorytetowe obszary interwencji publicznej²⁹. Strategie rozwiązywania problemów społecznych obowiązujące do roku 2015 w swoich założeniach wyliczają problemy takie jak ubóstwo, sieroctwo, bezdomność, bezrobocie, wykluczenie społeczne długotrwale bezrobotnych, dysfunkcje rodziny, alkoholizm i narkomanię, wykluczenia społeczne osób uzależnionych³⁰. Natomiast w Strategiach na lata 2016-2023, które zostały opracowane po kilku, czasem kilkunastu latach od poprzednich, wymienia się problemy takie jak bezrobocie, uzależnienie od alkoholu, przemoc domowa, uzależnienie od narkotyków, ubóstwo, spożywanie alkoholu i palenie papierosów przez niepeł-

²⁸ *Diagnoza lokalnych problemów społecznych, Gmina Gołdap, Centrum Rozwiązywania Problemów Społecznych*, s. 27.

²⁹ *Strategia rozwiązywania problemów społecznych gminy Gołdap na lata 2016-2023*, s. 3.

³⁰ Por.: *Powiatowa strategia rozwiązywania problemów społecznych na lata 2003-2015*, Załącznik do Uchwały Nr IX/54/03 Rady Powiatu w Olecku z dnia 26 czerwca 2003 r., s. 15-16, *Strategia rozwiązywania problemów społecznych gminy Gołdap na lata 2009-2015*, s. 45-49.

noletnie osoby, przestępczość, uzależnienia od komputera oraz przemoc w szkole³¹.

W roku 2017 na zlecenie Urzędu Gminy w Olecku i Gołdapi zrealizowano badania, których celem była identyfikacja zagrożeń społecznych w środowisku lokalnym, w szczególności obejmujących:

- postawy społeczne dotyczące problemów istotnych w środowisku lokalnym,
- problemy bezrobocia i lokalnego rynku pracy,
- zagadnienia związane z substancjami psychoaktywnymi, takimi jak narkotyki i dopalacze,
- zagadnienia związane ze spożywaniem alkoholu, postawami wobec alkoholu oraz problematyką uzależnienia,
- zagadnienia związane z uzależnieniem od papierosów oraz e-papierosów,
- zagadnienia związane z uzależnieniem od hazardu,
- zagadnienia związane z przemocą w rodzinie, w tym przekonania dotyczące modelu wychowania dzieci i młodzieży w kontekście stosowania kar fizycznych,
- zagadnienia związane z cyberprzemocą oraz uzależnieniami od czynności związanych z nowymi technologiami.

Do najpoważniejszych problemów społecznych w opinii mieszkańców gminy Olecko można zaliczyć: bezrobocie – łącznie 93% oraz biedę i ubóstwo – łącznie 79%. W gminie Gołdap za najpoważniejsze problemy społeczne w opinii mieszkańców można uznać: bezdomność – łącznie 68% oraz biedę i ubóstwo – łącznie 65%. Można wysnuć wniosek, że na obszarach przygranicznych z Federacją Rosyjską, bezrobocie, bieda i ubóstwo, a w konsekwencji bezdomność stanowi zauważalny problem społeczny.

W celu ustalenia, jakie patologie znalazły się w orbicie zainteresowań Policji w ostatniej dekadzie, analizie poddano sprawozdania z zakresu rozpoznawania i profilaktycznej pracy Policji na rzecz zapobiegania demoralizacji nieletnich oraz patologiom społecznym. Jak wynika z dokumentów, w latach 2008-2009 policjanci w rejonie przygranicznym z Federacją Rosyjską, więc także powiatu oleckiego i gołdapskiego,

³¹ *Strategia rozwiązywania problemów społecznych gminy Gołdap na lata 2016-2023*, s. 23.

podejmowali działania profilaktyczne w ramach zjawisk patologii społecznych, takich jak alkoholizm, narkomania, prostytutcja i wykorzystanie seksualne, przemoc w rodzinie, subkultury – szalikowcy, bezdomność, bezrobocie oraz żebractwo³². Kilka lat później zjawiska patologiczne, wobec których podejmowane były działania to³³ alkoholizm, narkomania, przemoc w rodzinie, cyberprzestępczość, handel ludźmi oraz żebractwo i bezdomność. Na przestrzeni ostatniej dekady zauważalne jest, że zjawiska patologii społecznych nieco się różnią. Pomimo występowania zjawiska narkomanii w społeczeństwie do rangi problemu urosło zagadnienie dotyczące używania dopalaczy, co dekadę temu było zjawiskiem marginalnym. Wraz z rozwojem nowoczesnych technologii pojawił się zupełnie nowy problem będący rodzajem patologii, jakim jest cyberprzestępczość. Podobnie jest z handlem ludźmi. Do roku 2010 w polskim ustawodawstwie problem handlu ludźmi nie był w ogóle definiowany. Zjawisko to zostało uregulowane dopiero w nowelizacji z dnia 8 września 2010 roku³⁴. Skala patologii społecznych na przełomie dziesięciu lat jest różna w zależności od ich rodzaju. Przykładem niech będzie przemoc w rodzinie oraz przestępczość nieletnich, będące w stałym zainteresowaniu służb i instytucji na terenie powiatów oleckiego i gołdapskiego. W okresie od stycznia do grudnia 2018 roku na terenie powiatu oleckiego liczba osób, co do których istnieje podejrzenie, że są dotknięte przemocą wyniosła 136, w tym kobiet 103, mężczyzn 23. W powiecie gołdapskim natomiast liczba ta wynosi 125, w tym kobiet 82, mężczyzn 13³⁵. Najczęściej przemocy wobec osób najbliższych dopuszczali się mężczyźni, a ofiarami padały najczęściej kobiety. Tylko w jednym przypadku było odwrotnie. W 2018 roku odnotowano spadek liczby zatrzymanych w związku z przemocą w rodzinie (w 2016 – 47, 2017 – 37) – zatrzymanych zostało 33 osoby. Dane te świadczą o istnieniu dużego problemu

³² Sprawozdanie z zakresu rozpoznawania i profilaktycznej pracy Policji na rzecz zapobiegania demoralizacji nieletnich oraz patologiom społecznym w 2010 roku, Pr-152/2011, Sprawozdanie z zakresu rozpoznawania i profilaktycznej pracy Policji na rzecz zapobiegania demoralizacji nieletnich oraz patologiom społecznym w 2009 roku, Pr -188/2010.

³³ Sprawozdanie z zakresu rozpoznawania i profilaktycznej pracy Policji na rzecz zapobiegania demoralizacji nieletnich oraz patologiom społecznym w 2016 roku, z dnia 20 czerwca 2017 roku, Pr-1737/2017.

³⁴ Art. 115 §22 Ustawy z dnia 6 czerwca 1997 roku Kodeks Karny, Dz.U. z 2019 r. poz. 1950 ze zm.

³⁵ Dane uzyskane z Systemu elektronicznej Sprawozdawczości Policji, Formularz III 8a.

przemocy w rodzinie i potrzebie dokładnego zdiagnozowania zjawiska w celu wypracowania właściwych działań profilaktycznych.

Przestępczość nieletnich, podobnie jak przemoc, w kolejnych latach odnotowywana jest z różnym nasileniem, a stan zagrożenia przestępczością nieletnich, dynamika przestępczości, udział czynów karalnych nieletnich w ogólnej liczbie przestępstw stwierdzonych w poszczególnych powiatach przedstawia się w sposób następujący:

Tabela 1. Czyny karalne nieletnich między 2010 a 2018 rokiem

Jednostka Policji	Czyny karalne nieletnich				Udział czynów karalnych nieletnich do ogółu przestępstw stwierdzonych [%]			
	2010	2013	2016	2018	2010	2013	2016	2018
Gołdap	52	25	5	20	8,6	4,7	1,4	6,1
Olecko	40	34	13	14	5,3	4,6	3	2,7

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Biuletynu statystycznego Komendy Wojewódzkiej Policji w Olsztynie 2019 rok.

Nieletni, wchodząc w konflikt z prawem, głównie popełniają czyny o charakterze kryminalnym. W omawianych powiatach są to najczęściej czyny karalne w poszczególnych kategoriach przestępczości³⁶:

- kradzież cudzej rzeczy,
- przestępstwa narkotykowe,
- kradzież z włamaniem,
- przestępstwa rozbójnicze,
- uszczerbek na zdrowiu,
- uszkodzenie rzeczy,
- bójka lub pobicie.

W powiatach przygranicznych z Federacją Rosyjską na przestrzeni lat 2010-2018, zauważa się tendencje spadkową ogólnej liczby czynów karalnych, popełnionych przez nieletnich wyczerpujących znamiona przestępstwa. Jedynie w roku 2018 w powiecie gołdapskim odnotowano wzrost

³⁶ Więcej na temat szczegółowych danych zob.: Ogólne statystyki Komendy Wojewódzkiej Policji w Olsztynie, <http://www.warminskomazurska.policja.gov.pl/ol/statystyki/ogolne-statystyki/137,Statystyki-ogolne.html>, (data dostępu: 17.08.2019).

ujawnionych przestępstw, co nie musi oznaczać odwrócenia trendu.

Podsumowując, na terenie przygranicznym patologie społeczne, z jakimi można się spotkać są podobne, zarówno obecnie, jak i dziesięć lat temu. W kolejnych latach występują z większym lub mniejszym nasileniem. Z uwagi na dynamikę zachodzących zmian oraz rozwój nowoczesnych technologii pojawiają się nowe ich odmiany jak: cyberprzestępczość czy pojawiające się nowe zagrożenia w uzależnieniach – dopalacze.

Wpływ patologii na bezpieczeństwo publiczne

Zagrożenia społeczne należą do tej kategorii zagrożeń, gdzie sprawcą i często ofiarą jest człowiek i społeczeństwo. Szczególnie groźne są te, które zaliczane są do patologii rodziny, należą do nich alkoholizm, narkomania, przestępczość w rodzinie, zaniedbania zdrowotne, opiekuńcze i wychowawcze³⁷.

Alkoholizm jest jedną z wielu dotkliwych patologii społecznych, widocznych we współczesnym społeczeństwie i otaczających nas realiach. Duża ilość sprawców i pokrzywdzonych, pozostających w chwili popełnienia czynu niedozwolonego pod wpływem alkoholu, świadczy jednoznacznie o tym, że alkohol sprzyja impulsywnemu, niekontrolowanemu działaniu, wyzwalającemu agresję. W literaturze przedmiotu podkreśla się istnienie relacji pomiędzy alkoholem a przestępstwem, takie jak częste nadużywanie alkoholu przez sprawcę przestępstwa lub popełnienie czynu przestępczego w stanie nietrzeźwym³⁸.

Alkohol jest przyczyną wielu problemów natury prawnej. Bardzo ważnym elementem bezpieczeństwa publicznego, pozostającym w ścisłym związku z alkoholem, jest ruch drogowy. Nietrzeźwi uczestnicy ruchu drogowego w 2018 roku spowodowali 2 134 wypadki, w których zginęło 266 osób, a rannych zostało 2 439 osób³⁹. Tylko w województwie warmińsko-mazurskim policjanci stwierdzili 2567 przestępstw prowa-

³⁷ B. Bonisławska, *Współczesne zagrożenia dla bezpieczeństwa publicznego*, „Zeszyty Naukowe WSEI. Seria: Administracja”, 2(1/2012), s. 124.

³⁸ E. Pelc, *Wpływ wybranych zjawisk patologicznych na bezpieczeństwo i porządek publiczny w Polsce*, <https://docplayer.pl/5319005-Wplyw-wybranych-zjawisk-patologicznych-na-bezpieczenstwo-i-porzadek-publiczny-w-polsce.html>, (data dostępu: 11.10.2019).

³⁹ *Wypadki drogowe w Polsce w 2018 roku*, Komenda Główna Policji, Warszawa 2019, s. 65.

dzenia pojazdów w stanie nietrzeźwości.

Znaczącym problemem w naszym społeczeństwie jest nadal zjawisko sprzedaży alkoholu małoletnim. Alkohol niestety bardzo często jest predyktorem innych zjawisk patologicznych, jakimi są chociażby przemoc w rodzinie, ubóstwo czy bezdomność.

Kolejną, wpływającą na bezpieczeństwo patologią jest narkomania. Narkomania niesie za sobą szereg problemów społecznych i patologii, gdyż narkomani szybko wypadają ze swoich ról społecznych oraz wykazują nieprzystosowanie społeczne. Dochodzą do tego również problemy natury prawnej, jak nakłanianie innych do przyjmowania narkotyków, kradzieże, włamania do szpitali, aptek, fałszowanie, wyłudzenie recept, rozboje, znieważenie, gwałty, samobójstwa, a nawet zabójstwa⁴⁰. Przestępczość narkotykowa, przede wszystkim handel narkotykami jest istotnie związany z handlem ludźmi, prostytutką, agresją, przemocą czy innymi zorganizowanymi formami przestępczości.

Następnym zjawiskiem patologicznym występującym w opisywanym regionie jest prostytutka. Mimo, że sama prostytutka karana nie jest, to kodeks karny penalizuje przestępstwa tzw. okołoprostytucyjne, do których przede wszystkim należą przestępstwa ekonomicznego eksploatowania prostytutki. Karalne jest doprowadzanie innej osoby przemocą, groźbą bezprawną, podstępem lub wykorzystując stosunek zależności bądź krytyczne położenie, do uprawiania prostytutki, jak również ułatwianie cudzej prostytutki w celu osiągnięcia korzyści majątkowej. Dane Komendy Głównej Policji za rok 2017 wskazują na wzrost przestępstw stwierdzonych zmuszania do prostytutki z 22 w roku 2015 do 28 w roku 2017⁴¹. W 2017 roku natomiast nastąpił spadek czynów stwierdzonych dotyczących stręczycielstwa, sutenerstwa oraz kuplerstwa, w tym również w stosunku do osób małoletnich z 337 w roku 2015 do najniższego poziomu od dziesięciu lat – 247 w roku 2017. Niemniej jednak stanowi to palący problem.

⁴⁰ E. Pelc, *Wpływ wybranych zjawisk patologicznych na bezpieczeństwo i porządek publiczny w Polsce*, <https://docplayer.pl/5319005-Wplyw-wybranych-zjawisk-patologicznych-na-bezpieczenstwo-i-porzadek-publiczny-w-polsce.html>, (data dostępu: 11.10.2019).

⁴¹ Statystyka Komendy Głównej Policji, <http://statystyka.policja.pl/st/wybrane-statystyki/handel-ludzi-i-przest/50848,Handel-ludzi-i-przestepstwa-okoloprostytucyjne.html>, (data dostępu: 11.08.2019).

Dość powszechną bolączką społeczną w omawianych powiatach stanowi bezrobocie. Brak dochodów zakłóca normalne funkcjonowanie rodzin zarówno w sferze materialnej: obniżenie poziomu wydatków, a wręcz wyżywienie, jak i psychicznej, co stanowi proste przełożenie patogene⁴². Bezrobocie związane jest mocno z bezdomnością, a ta z kolei z różnymi patologiami życia społecznego, w tym z daleko posuniętym indywidualnym nieprzystosowaniem i bezradnością⁴³. Patologie społeczne związane z bezdomnością (bezrobocie i żebractwo), dotyczą w szczególności miasta. Zjawisko bezdomności narasta w okresie zimowym i ma istotny wpływ na poziom przestępczości. Bezdomni bardzo często dokonują różnych przestępstw. Najczęściej są to przestępstwa przeciwko osobie, jak uszkodzenia ciała, ale także drobne kradzieże, najczęściej sklepowe, kradzieże z włamaniem, w skrajności także rozboje.

Kolejną kwestią wpływającą na bezpieczeństwo publiczne, a będącą przejawem patologii społecznej jest zjawisko przestępczości nieletnich. Media podają wiele informacji dotyczących patologicznych zachowań nieletnich, szczególnie w środowisku szkolnym, w którym coraz bardziej widoczne są zachowania agresywne – przemoc, cyberprzemoc, dyskryminacja, nierzadko ofiarami uczniów padają też nauczyciele⁴⁴. W strukturze przestępczości nieletnich przeważają przestępstwa o charakterze kryminalnym, głównie związane z kradzieżami, kradzieżami z włamaniem, rozbojami i wymuszeniami rozbójniczymi, a także udział w bójkach lub pobiciach oraz dokonywanymi uszczerbkami na zdrowiu.

⁴² B. Bonisławska, *Współczesne zagrożenia dla bezpieczeństwa publicznego*, „Zeszyty Naukowe WSEI. Seria: Administracja”, 2(1/2012), s. 125.

⁴³ A. Olak, B. Sowa, *Zjawisko bezdomności zagrożeniem bezpieczeństwa społecznego*, [w:] *Економіка в умовах глобалізації: проблеми, тенденції, перспективи*, Збірник матеріалів III міжнародної науково-практичної інтернет-конференції 23 – 27 березня 2015 р., Дніпропетровськ 2015, s. 312.

⁴⁴ P. Drzewiecki, *Zjawisko przestępczości nieletnich w Polsce*, „O bezpieczeństwie i obronności”, nr 2(2)/2016, s. 79, https://desecuritate.uph.edu.pl/images/De_Securitate_2_2_2016_NUMER_4-1.pdf, (data dostępu: 15.11.2019).

Podsumowanie

Dokonana charakterystyka nie objęła bez wątpienia wszystkich zagrożeń, a przedstawiony powyżej podział jest podziałem otwartym, który nie w pełni i niejednoznacznie pozwala oddzielić od siebie poszczególne zagrożenia i przyczyny ich powstawania⁴⁵. Potrzebne jest tu pełne zdiagnozowanie występujących predyktorów i patologii społecznych w kontekście specyfiki regionu ich występowania. Obszar przygraniczny Unii Europejskiej może nieść ze sobą odmienną etiologię występowania patologii społecznych niż na pozostałym obszarze kraju. Bliskość granicy kanalizuje specyficzne rodzaje przestępczości związanej z ruchem przygranicznym. Obniża to subiektywne poczucie bezpieczeństwa publicznego w wymiarze lokalnym. Również sama bliskość Federacji Rosyjskiej, jako państwa pretendującego do potęgi militarnej i hegemonii w regionie, może wiązać się z obniżeniem poczucia bezpieczeństwa w regionie. Powiaty gołdapski i olecki leżą w bezpośredniej styczności z tak zwanym „przesmykiem suwalskim”. Proces budowania, a następnie zwiększania bezpieczeństwa lokalnego może następować jedynie w wyniku tworzenia, a w kolejnym etapie konsekwentnej realizacji programów prewencyjnych, konstruowanych na wyłączne potrzeby społeczności lokalnych. Tworzenie i realizacja takich programów powinny być poprzedzone: przeprowadzeniem strategicznej analizy społecznej, patogenicznej i kryminalnej, diagnozujących najpoważniejsze problemy występujące na danym obszarze i wpływających na ocenę poziomu i poczucia bezpieczeństwa mieszkańców i innych przebywających tam osób. Dopiero utworzenie takiego programu po spełnieniu wyżej wymienionych warunków może gwarantować poprawę poczucia bezpieczeństwa. Dokładna diagnoza etiologii występujących patologii w tym regionie umożliwi wypracowanie skuteczniejszych programów profilaktycznych, pozwalających na zwiększenie subiektywnego odczuwania poczucia bezpieczeństwa publicznego przez zamieszkującego tu społeczeństwa, a co za tym idzie polepszenia ogólnego komfortu życia mieszkańców opisywanych powiatów. Umożliwi to również pełniejsze wypracowanie programów na inne, podobne regiony kraju.

⁴⁵ Tamże, s. 125

Bibliografia

- Balcerowicz B., *Słownik terminów z zakresu bezpieczeństwa narodowego*, AON, Warszawa 2002.
- Ball D.J. & Ball-King L., *Public safety and riskassessment*, Earthscan/ Routledge, New York-London 2011.
- Bandura A., Walters R.H., *Agresja w okresie dorastania*, PWN, Warszawa 1968.
- Baranowska M. i in., *Wybrane patologie społeczne: uwarunkowania, przejawy, profilaktyka*, WSPol, Szczytno 2009.
- Beck U., *Spółeczeństwo ryzyka*, Wydawnictwo Naukowe SCHOLAR, Warszawa 2002.
- Błachut J. Gaberle A. Krajewski K., *Kryminologia*, Arche, Gdańsk 1999.
- Borowska T., *Pedagogika wobec zagrożeń, kryzysów i nadziei*, Impuls, Kraków 2002.
- Cieślarczyk M., *Teoretyczne i metodologiczne podstawy badania problemów bezpieczeństwa i obronności państwa*, Akademia Podlaska, Siedlce 2009.
- Czapska J., Krupiarz W., *Zapobieganie przestępczości w społecznościach lokalnych*, Instytut Spraw Publicznych, Warszawa 1999.
- De Becker G., *The Gift of Fear: Survival Signals That Protect Us from Violence*, Bloomsbury Publishing PLC 2000.
- Delisle G., *Personalitypathology*, Routledge 2011.
- Dworecki S., *Zagrożenia bezpieczeństwa państwa*, AON, Warszawa 2001.
- Encyklopedia Popularna* PWN, Warszawa 2015.
- Encyklopedia Powszechna* PWN, Warszawa 2015.
- Fehler W. (red.), *Bezpieczeństwo w środowisku lokalnym*, Arte, Warszawa 2009.
- Fudała J. Dąbrowska K. Łukowska K. *Uzależnienie od alkoholu – między diagnozą a działaniem*, Centrum Rozwoju Zasobów Ludzkich, Warszawa 2013.
- Gardocki L., *Prawo karne*, C. H. Beck Wydawnictwo Polska, Warszawa 2004.
- Gromek K., *Komentarz do ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich*, Lexis Nexis, Warszawa 2004.
- Hołyst B., *Kryminologia*, Prawnicze PWN, Warszawa 1999.
- Hołyst B., *Socjologia kryminalistyczna*, Lexis Nexis, Warszawa 2007.
- Hołyst B., *Wiktymologia*, Lexis Nexis, Warszawa 1990.
- Jakubczak R., Flis J. (red.), *Bezpieczeństwo narodowe Polski w XXI wieku*, Bellona, Warszawa 2006.
- Kępiński A., *Lęk*, Wydawnictwo Literackie, Lublin 2000.

- Kitler W., Piątek Z. (red.), *Realizacja zadań bezpieczeństwa przez samorząd terytorialny*, Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego, Sandomierz 2006.
- Kopciał J. (red.), *Gołdap i okolice*, Wydawnictwo Hańcza, Suwałki 1995,
- Kubik J. I in., *Polskie badanie przestępczości*, Komenda Główna Policji, Warszawa 2007.
- Kujawski W., *Mazury Garbate szlak wodny ilustrowany przewodnik po dawnych mazurach*, Wydawnictwo QUMIKa, Olsztyn, 2009
- Laszczak M., *Patologie w organizacji. Mechanizmy powstawania. Zwalczanie. Zapobieganie*, Wydawnictwo Profesjonalnej Szkoły Biznesu, Kraków 1999.
- Long I., *Simplicity in Safety Investigations A Practitioner's Guide to Applying Safety Science*, Taylor & Francis Ltd 2017.
- Lukianoff G., Haidt J., *The Coddling of the American Mind: How Good Intentions and Bad Ideas Are Setting Up a Generation for Failure*, Allen Lane 2018.
- Łukowski W., Bojar H., Jałowiecki B., *Społeczność na granicy*, Wydawnictwo Naukowe SCHOLAR, Warszawa 2009.
- Marek A., *Prawo wykroczeń (materiałne i procesowe)*, C. H. Beck Wydawnictwo Polska, Warszawa 2002.
- Ortmeier P.J., *Public Safety and Security Administration*, Butterworth-Heinemann 1999.
- Pinker S., *EnlightenmentNow: The Case for Reason, Science, Humanism, and Progress*, Allen Lane 2018.
- Pilch T. (red.), *Encyklopedia Pedagogiczna XXI wieku*, Wydawnictwo Akademickie Żak, Warszawa 2005.
- Pływaczewski W., Misiuk A. (red.), *Policja w XXI wieku. Doświadczenia i nowe wyzwania*, WSPol, Szczytno 2002.
- Podgórecki A., *Patologia życia społecznego*, PWN, Warszawa 1976.
- Pospiszyl I., *Patologie społeczne*, PWN, Warszawa 2008.
- Sak P., *Bezpečnostniveda – dusledek do vyvojecivilizace*, Praha: European Police Science and Research Conference 2004.
- Socjologia przewodnik encyklopedyczny* PWN, Warszawa 2008.
- Sulowski S., Brzeziński M. (red.), *Bezpieczeństwo wewnętrzne państwa. Wybrane zagadnienia*, Dom Wydawniczy Elipsa, Warszawa 2009.
- Szymańska J., Zameck J., *Przegląd koncepcji i poglądów na temat profilaktyki*, w: *Profilaktyka w środowisku lokalnym*, Krajowe Biuro ds. Przeciwdziałania Narkomanii, Warszawa 2002.
- Ścibiorek Z., Bodziany M., *Militarne implikacje ekspansywnej polityki Federacji Rosyjskiej*, „Historia i polityka”, nr 30(37), 2019.

- Ścibiorek Z., Kuc R.B., Wiśniewski B., Dawidczyk A. (red.), *Bezpieczeństwo wewnętrzne podręcznik akademicki*, Wydawnictwo Marszałek, Toruń 2017.
- Śmiałek W., Tymanowski J., *Bezpieczeństwo państw i narodów w procesie integracji europejskiej*, Wydawnictwo Marszałek, Toruń 2002.
- Świątkiewicz G., *Profilaktyka w środowisku lokalnym*, Krajowe Biuro ds. Przeciwdziałania Narkomanii, Warszawa 2002.
- Świtka J., Kuć M., Gozdór G. (red.), *Społeczno – moralna potrzeba bezpieczeństwa i porządku publicznego*, Towarzystwo Naukowe KUL, Lublin 2007.
- Urban B., *Zachowania dewiacyjne młodzieży*, Wydawnictwo UJ, Kraków 2000.
- Widacki J., Czapski J. (red.), *Bezpieczny obywatel – bezpieczne państwo*, Wydawnictwo KUL, Lublin 1998.
- Zimbardo P.G., *Psychologia i życie*, PWN, Warszawa 2006.

Akty Prawne:

- Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym, t.j. Dz.U. z 1990 r. poz. 95 ze zm.
- Ustawa z dnia 26 października 1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi, t.j. Dz.U. z 2016, poz. 487 ze zm.
- Ustawa z dnia 20 maja 1971 r. Kodeks wykroczeń, t.j. Dz.U. z 2015 r. poz. 1094, ze zm.
- Ustawa z dnia z dnia 26 października 1982 r. o postępowaniu w sprawach nieletnich, t.j. Dz.U. z 2016 r. poz. 1654, ze zm.
- Ustawa z dnia 6 kwietnia 1990 o Policji, art. 1 ust.2. tekst jedn., Dz.U. 2016 poz. 147 ze zm.
- Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny, t.j. Dz.U. z 2017 r. poz. 2204, ze zm.
- Ustawa z dnia 10 września 1999 r. Kodeks karny skarbowy, t. j. Dz.U. z 2017 r. poz. 2226, ze zm.